

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

NIEMCY

1. Populacja uczących się i język nauczania

W 2002 r. liczba osób w wieku do 29 lat wynosiła 26 761 235 (32,5% ludności), a kształceniem obowiązkowym było objętych 8 962 815 dzieci i młodzieży. Językiem nauczania jest niemiecki.

2. Administracja i finansowanie edukacji

W 2003 r. 94% uczniów uczęszczało do szkół publicznych, a pozostałe 6% - do szkół utrzymywanych ze środków prywatnych.

W Republice Federalnej Niemiec zakres odpowiedzialności za system edukacji wynika z federalnej struktury państwa. Zgodnie z Ustawą zasadniczą (*Grundgesetz*), za ustawodawstwo i administrację oświatową odpowiadają przede wszystkim kraje związkowe – Landy (w systemie obejmującym ministerstwa edukacji, kultury i nauki na szczeblu Landów, władze regionalne (*Bezirksregierung/Oberschulamt*) i władze nadzorujące szkoły na niższym szczeblu (*Schulamt*)). Dotyczy to w szczególności systemu szkolnego, szkolnictwa wyższego i kształcenia dorosłych/kształcenia ustawicznego. Zadania rządu federalnego w dziedzinie edukacji, które zostały określone w Ustawie zasadniczej (*Grundgesetz*), obejmują m.in. ustanawianie przepisów wyznaczających ogólne ramy funkcjonowania szkolnictwa wyższego oraz pomoc finansową na kształcenie/szkolenie indywidualnych osób, włącznie z promowaniem młodszej kadry naukowej. Ustawa zasadnicza określa również formy współpracy pomiędzy szczeblem federalnym i Landami, np. w zakresie planowania edukacji i promowania badań.

Do zadań władz nadzorujących szkoły w każdym Landzie należy przeprowadzanie inspekcji oraz sprawowanie nadzoru pedagogicznego, nadzoru w zakresie zgodności działań z przepisami i nadzoru w sprawach kadrowych w systemie szkolnym. W każdej szkole działa rada pedagogiczna odpowiedzialna za sprawy dydaktyczne oraz rada szkoły (złożona z nauczycieli, rodziców i uczniów), która ustanawia przepisy szkolne i zasady dyscypliny. Zakres uprawnień tych rad jest różny, zależnie od Landu.

Jeśli chodzi o kształcenie w ramach tzw. *duales System* (dualnego systemu kształcenia zawodowego – w zakładzie pracy i szkole), którym objęte są dwie trzecie młodzieży, kształcenie w zakładzie pracy jest finansowane przez firmy, a komponent szkolny przez Landy. Zajęcia w zakładzie pracy odbywają się zgodnie z koordynowanymi na szczeblu krajowym zasadami kształcenia, a programy nauczania dotyczące zajęć szkolnych są zgodnie z tymi zasadami opracowywane przez Landy.

Kształcenie zawodowe w zakładzie pracy nadzorują stowarzyszenia prawa publicznego (np. izby przemysłu i handlu, izby rzemieślnicze itp.).

3. Edukacja przedszkolna

W większości Landów za edukację przedszkolną odpowiadają ministerstwa ds. socjalnych. Dzieci w wieku od 3 do 6 lat mogą uczęszczać do *Kindergärten*, które są prowadzone głównie przez instytucje niepubliczne (przede wszystkim kościoły i stowarzyszenia opieki społecznej), przy czym w kosztach obowiązkowo partycypują również rodzice, pomimo znacznych dotacji publicznych przyznawanych tym placówkom i finansowania z innych źródeł.

2003	Wiek: 3 lata	Wiek: 4 lata	Wiek: 5 lat
Edukacja przedszkolna	58,9%	83,8%	89,8%

4. Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

<i>Grundschule</i> (szkoła podstawowa)	Wiek: 6-10 lat (6-12, Berlin i Brandenburgia)
Szkoły średnie I stopnia: - <i>Orientierungsstufe</i> (faza „orientacji” w różnych rodzajach szkół lub jako odrębna jednostka organizacyjna) - <i>Gymnasium/Realschule/Hauptschule/Gesamtschule</i> /Rodzaje szkół prowadzące kilka cykli kształcenia, np. <i>Mittelschule</i>	Wiek: 10-12 lat Wiek: 10/12-15/16 lat
Szkoły średnie II stopnia (zob. pkt 5)	Wiek: 15/16-18/19 lat

Kształcenie w pełnym wymiarze jest obowiązkowe w wieku od 6 do 15 lub 16 lat (zależnie od Landu), a kształcenie w niepełnym wymiarze jest obowiązkowe do wieku 18 lat dla osób, które nie uczęszczają do szkoły w pełnym wymiarze.

b) Kryteria przyjęć

Na ogół dzieci przyjmuje się do *Grundschule* od 6 lat. Dzieci objęte obowiązkiem nauki szkolnej wstępują do jednakowej dla wszystkich lokalnej szkoły podstawowej. Przejście ze szkoły podstawowej do jednej z kilku rodzajów szkół średnich odbywa się zgodnie z różnymi przepisami, zależnie od ustawodawstwa danego Landu. O wyborze szkoły średniej I stopnia decydują rodzice, na podstawie oceny dokonanej przez szkołę podstawową. Przyjęcie do różnych szkół średnich może być uzależnione od wyników w nauce i/lub decyzji władz edukacyjnych. Kształcenie obowiązkowe jest w całości bezpłatne.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Rok szkolny obejmuje od 188 dni (pięciodniowy tydzień nauki szkolnej) do 208 dni (sześciopniowy tydzień nauki szkolnej) w okresie od sierpnia do lipca. Dzienny i tygodniowy wymiar zajęć szkolnych ustalają poszczególne Landy. Szkoły są czynne przez pięć lub sześć dni w tygodniu (w większości przed południem). Każdy tydzień składa się z 19-28 lekcji w szkole podstawowej i 28-30 lekcji w szkole średniej. Lekcja trwa 45 minut. Średni minimalny roczny wymiar zajęć dydaktycznych w roku szkolnym 2002/2003 wynosił 698 godzin w szkolnictwie podstawowym i od 875 do 987 godzin, zależnie od rodzaju szkoły, w szkolnictwie średnim I stopnia.

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

W 2002 r. klasy w szkołach podstawowych liczyły średnio 22 uczniów, a w szkołach średnich I stopnia – średnio 24,5 ucznia, zależnie od rodzaju szkoły i Landu. Uczniów dzieli się na ogół na klasy według wieku, a na poziomie średnim tworzy się również grupy w ramach niektórych przedmiotów. Klasy szkół podstawowych mają początkowo jednego nauczyciela do wszystkich przedmiotów, natomiast w szkołach średnich uczą nauczyciele przedmiotu.

e) Programy i treści nauczania

Ministerstwa w Landach ustalają program nauczania, zalecają metody nauczania i zatwierdzają podręczniki. Do przedmiotów nauczanych w szkole podstawowej należą: czytanie, pisanie, arytmetyka, *Sachunterricht* – wprowadzenie do przedmiotów przyrodniczych i społecznych, wychowanie plastyczne, wychowanie muzyczne, wychowanie fizyczne i religia. Programy nauczania na poziomie średnim zależą od rodzaju placówki, ale zwykle stanowią kontynuację przedmiotów ze szkoły podstawowej i obejmują co najmniej jeden język obcy oraz przedmioty przyrodnicze i społeczne.

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Na wszystkich poziomach powszechną praktyką jest ocena ciągła, prowadzona w oparciu o wypowiedzi pisemne i ustne. Niektórzy uczniowie muszą powtarzać klasę. Uczniowie, którzy osiągnęli

zadawalający poziom na zakończenie nauki w szkole średniej I stopnia, otrzymują świadectwo ukończenia szkoły. W większości przypadków oceny dokonuje nauczyciel.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Kształcenie ogólne na poziomie średnim II stopnia (<i>Gymnasiale Oberstufe</i>) w następujących rodzajach szkół: <i>Gymnasium/Berufliches Gymnasium/Fachgymnasium/Gesamtschule</i>	16-18/19 lat
Kształcenie zawodowe	
<i>Berufsfachschule</i> (szkoła zawodowa prowadząca kształcenie w pełnym wymiarze)	15/16-18 lat
<i>Fachoberschule</i> (szkoła zawodowa prowadząca kształcenie w pełnym wymiarze)	16-18 lat
<i>Berufsoberschule</i> (szkoła zawodowa prowadząca kształcenie w pełnym wymiarze)	18-19 lat
<i>Duales System</i> (System dualny: kształcenie w szkole zawodowej w niepełnym wymiarze i kształcenie w zakładzie pracy w niepełnym wymiarze)	15/16-18/19 lat

b) Kryteria przyjęć

Warunkiem przyjęcia do *gymnasiale Oberstufe* (II stopień w *Gymnasium*) jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły średniej I stopnia z zadawalającymi ocenami. Warunki przyjęć do szkół zawodowych kształcących w pełnym wymiarze zależą od rodzaju wybranej szkoły.

Duales System jest otwarty dla wszystkich absolwentów szkół średnich I stopnia, niezależnie od wyników w nauce.

c) Programy i treści nauczania

Programy nauczania są zróżnicowane i zależne od rodzaju kształcenia na poziomie średnim II stopnia. Uczniowie *gymnasiale Oberstufe* obowiązkowo uczą się przedmiotów z następujących trzech grup: języki/literatura/przedmioty humanistyczne, przedmioty społeczne oraz matematyka/przedmioty przyrodnicze/technika. Programy kształcenia zawodowego w *Berufsfachschulen* obejmują język niemiecki, przedmioty społeczne, matematykę, przedmioty przyrodnicze, język obcy i wychowanie fizyczne oraz przedmioty zawodowe.

Kształcenie zawodowe w *duales System* przygotowuje do pracy w 350 zawodach we wszystkich dziedzinach gospodarki, zgodnie z ustalonymi na szczeblu krajowym zasadami kształcenia (komponent w zakładzie pracy) i według programów nauczania ustalonych przez Landy (zajęcia w szkole).

d) Ocena, promocja i kwalifikacje

Uczniowie, którzy zdali maturę (*Abiturprüfung*), otrzymują *Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife* – świadectwo uprawniające do podjęcia studiów wyższych. Szkoły zawodowe w pełnym wymiarze przygotowują uczniów do wykonywania określonego zawodu lub podjęcia studiów (*Zeugnis der Fachgebundenen Hochschulreife* i *Fachhochschulreife*). Kandydaci z *duales System* zdają egzamin końcowy przed komisją egzaminacyjną, złożoną z przedstawicieli właściwych organów (izb rzemieślniczych, izb przemysłu i handlu, izb wolnych zawodów lub innych stowarzyszeń prawa publicznego) i otrzymują świadectwo końcowe od właściwego organu. Równolegle *Berufsschule* wydaje świadectwo ukończenia szkoły, jeżeli uczeń/praktykant uzyskał co najmniej dostateczne oceny ze wszystkich przedmiotów.

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

System szkolnictwa wyższego obejmuje uczelnie i inne placówki, które prowadzą studia przygotowujące do podjęcia pracy w określonym zawodzie. Do uczelni zalicza się: *Universitäten* (uniwersytety) i równorzędne uczelnie (*Technische Hochschulen/Universitäten, Pädagogische Hochschulen, Theologische Hochschulen*), *Kunsthochschulen* (kolegia sztuk pięknych), *Musikhochschulen* (kolegia muzyczne) i *Fachhochschulen* (uczelnie prowadzące studia w dziedzinach nauk stosowanych). Do szkolnictwa wyższego należą również *Berufsakademie*, funkcjonujące w niektórych Landach, które łączą kształcenie akademickie w *Studienakademie* z praktycznym kształceniem zawodowym w zakładzie pracy, zgodnie z zasadą systemu dualnego.

b) Warunki wstępu

Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife uprawnia posiadacza do podjęcia studiów na wszystkich kierunkach we wszystkich uczelniach. *Zuegnis der Fachgebundenen Hochschulreife* uprawnia do podjęcia studiów na określonych kierunkach na uniwersytecie lub równorzędnej uczelni. Warunkiem przyjęcia na studia w kolegiach sztuk pięknych i kolegiach muzycznych jest na ogół posiadanie *Zeugnis der Allgemeinen Hochschulreife* i dokumentów potwierdzających zdolności artystyczne. Warunkiem wstępnym przyjęcia do *Fachhochschule* lub *Berufsakademie* jest posiadanie *Fachhochschulreife* lub *Allgemeine/Fachgebundene Hochschulreife*. Wszyscy kandydaci, którzy spełniają wymogi wstępne, zostają zapisani na wybrane studia i nie stosuje się żadnych specjalnych procedur selekcji.

Jeżeli na niektórych kierunkach liczba kandydatów przekracza liczbę dostępnych miejsc, miejsca przydziela się na podstawie selekcji, którą przeprowadza się na szczeblu krajowym/regionalnym lub w danej uczelni. Głównymi kryteriami są: średnia ocen uzyskanych przez kandydata, podana na świadectwie kwalifikującym do podjęcia studiów, oraz okres czasu pomiędzy otrzymaniem świadectwa i złożeniem podania o przyjęcie na studia. Stosuje się również takie dodatkowe procedury, jak wywiady i sprawdziany z określonych przedmiotów. Od 2005 r. nauka w uczelniach finansowanych ze środków publicznych jest nadal bezpłatna na poziomie studiów prowadzących do pierwszego tytułu zawodowego, który uprawnia do podjęcia pracy w danym zawodzie, jak również na poziomie następnego cyklu studiów, prowadzącego do drugiego tytułu zawodowego. Nie wyklucza to jednak możliwości pobierania opłat administracyjnych za rejestrację i czesnego za dodatkowe zajęcia, czy opłat od studentów nie uzyskujących zaliczeń w ustalonych terminach.

c) Kwalifikacje

Kwalifikacje uzyskiwane w szkolnictwie wyższym są uzależnione od czasu trwania i rodzaju studiów. Studia na uniwersytecie lub w równorzędnej uczelni kończą się egzaminem akademickim (egzaminem dyplomowym (*Diplom-Prüfung*) lub magisterskim (*Magister-Prüfung*)), egzaminem państwowym, egzaminem eklezjastycznym (w dziedzinie teologii) lub egzaminem artystycznym. W celu dostosowania systemu szkolnictwa wyższego do struktury tytułów zawodowych, która opiera się na dwustopniowości, od 1998 r. we wszystkich uczelniach wprowadza się nowy system studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich.

Studia w *Fachhochschulen* prowadzą do tytułu zawodowego „dyplomowany” – *Diplom (FH)* oraz tytułów licencjata/inżyniera i magistra. Studenci, którzy zdali egzamin w *Berufsakademien*, mogą otrzymać tytuł *Diplom* (do którego dodaje się skrót *BA* – od *Berufsakademie*) lub tytuł zawodowy licencjata/inżyniera.

Uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora mają *Universitäten* (uniwersytety) i równorzędne uczelnie. Absolwenci *Fachhochschule*, posiadający tytuł zawodowy magistra lub *Diplom (FH)*, mogą zostać przyjęci na studia doktoranckie na uniwersytecie, po spełnieniu określonych dodatkowych wymogów.

7. Kształcenie specjalne

Kształcenie prowadzi się głównie w szkołach specjalnych, ale wprowadzono również programy służące integracji uczniów i studentów ze specjalnymi potrzebami w szkolnictwie ogólnodostępnym. W 2002 r. do odrębnych szkół uczęszczało jedynie nieco ponad 4,8% wszystkich uczniów szkół podstawowych i średnich, a coraz większa liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami kształciła się w środowiskach integracyjnych (13,3% wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi). W dualnym systemie kształcenia zawodowego pomoc, uregulowaną prawnie (*Sozialgesetzbuch III*),

zapewnia się młodzieży mającej specjalne problemy w nauce lub społecznie upośledzonej (np. pomoc w kształceniu w miejscu pracy lub kształceniu zawodowym w placówkach poza miejscem pracy). W 2002 r. pomoc tego rodzaju otrzymało 8,8% z ok. 1,62 mln uczniów/praktykantów.

8. Nauczyciele

Cała kadra zajmująca się edukacją przedszkolną posiada średnie wykształcenie. Nauczyciele szkół podstawowych i średnich kształcą się na uniwersytetach oraz w kolegiach sztuk pięknych i kolegiach muzycznych; zdają oni pierwszy i drugi *Staatsprüfung* (egzamin państwowy), na ogół z dwóch przedmiotów i pedagogiki. Nauczyciele szkół podstawowych są nauczycielami przedmiotów zintegrowanych, a nauczyciele szkół średnich specjalizują się w określonych przedmiotach. Nauczyciele są na ogół zatrudniani przez Land i mają z reguły status urzędnika państwowego.

9. Aktualne reformy i debaty w dziedzinie edukacji

Ze względu na federalną strukturę Niemiec, dyskusje o reformach prowadzi się zarówno na szczeblu Landów, jak i na szczeblu federalnym. Wprawdzie za wdrażanie reform w podległych im systemach odpowiadają zasadniczo poszczególne Landy, współpracują one ze sobą w ramach *Kultusministerkonferenz* (Konferencji Ministrów Edukacji i Kultury) w sprawach mających istotne znaczenie dla wszystkich Landów, przygotowując podstawy do reform edukacyjnych w formie wspólnych zaleceń. Forum dyskusyjnym dla wszystkich spraw związanych z edukacją, dotyczących zarówno rządu federalnego, jak i Landów, jest *Bund-Länder Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung* (Komisja *Bund-Länder* ds. Planowania Edukacji i Promowania Badań), w ramach której współpraca między szczeblem federalnym i Landami odbywa się zgodnie z art. 91b Konstytucji Niemiec. Jednym ze stałych organów doradczych Federacji i Landów jest również *Wissenschaftsrat* (Rada Naukowa), która opracowuje zalecenia dotyczące treści programowych i struktury uczelni oraz rozwoju nauki i badań.

Poniższy przegląd przedstawia wyłącznie te reformy, które mają szczególnie istotne znaczenie i dotyczą szczebla federalnego.

Najważniejsze obszary/aspekty reform w fazie przygotowywania lub planowania

- Zapewnianie jakości kształcenia w szkołach, wprowadzenie standardów wymagań obowiązujących wszystkie Landy oraz wprowadzenie składanych regularnie przez rząd federalny i Landy raportów dotyczących niemieckiego systemu edukacji
- Działania służące zmniejszeniu zależności pomiędzy statusem społecznym i materialnym uczniów a ich wynikami w nauce
- Wspieranie edukacji wczesnoszkolnej i zapewnienie lepszej pomocy indywidualnej uczniom
- Wprowadzenie całodziennych zajęć i opieki w szkołach
- Wspieranie kształcenia dzieci z rodzin migrantów, zwłaszcza w aspekcie nauki języka niemieckiego
- Podnoszenie poziomu umiejętności czytania oraz umiejętności z zakresu matematyki i nauk ścisłych
- Tworzenie przyszłościowo ukierunkowanych programów kształcenia nauczycieli
- Wzmacnianie autonomii uczelni w powiązaniu z ewaluacją, mechanizmami finansowania uzależnionego od efektywności, zmianą ustawy o służbie cywilnej
- Realizacja celów Procesu Bolońskiego poprzez wprowadzanie nowego systemu studiów dwustopniowych, z tytułami zawodowymi licencjata/inżyniera i magistra
- Podnoszenie międzynarodowej atrakcyjności Niemiec jako miejsca studiowania
- Rozwój konkurencyjnych w skali międzynarodowej i sprawnie funkcjonujących uczelni oraz sieci placówek prowadzących wysokiej jakości badania naukowe
- Promowanie nowej generacji nauczycieli akademickich i naukowców
- Reforma procedur przyjmowania na studia w uczelniach (przydział miejsc na studiach)
- Kształcenie na odległość i nowoczesne media w dydaktyce w szkolnictwie wyższym

- Stały rozwój różnych form dalszego kształcenia i uczenia się przez całe życie
- Opracowanie przepisów prawnych promujących otwarty, elastyczny i ukierunkowany na potrzeby pracodawców system kształcenia zawodowego oraz wprowadzanie nowych zawodów
- Niezbędne wzmocnienie empirycznych badań naukowych w dziedzinie edukacji.

Poziomy kształcenia, których dotyczą planowane reformy:

- edukacja przedszkolna i szkolnictwo podstawowe,
- szkolnictwo średnie,
- szkolnictwo wyższe.

Ilościowe i jakościowe cele reform

Tworzenie i rozwój szkół prowadzących całodzienne zajęcia i opiekę nad uczniami

Tradycyjną formą kształcenia są szkolne zajęcia trwające pół dnia, a całodzienne zajęcia w szkole nadal stanowią w Niemczech wyjątek. Wprowadzanie całodziennych zajęć w większej liczbie szkół na długo zdominuje działalność reformatorską w edukacji. Indywidualna pomoc dla uczniów stanie się integralnym elementem procesu kształcenia w szkole, co pozwoli zmniejszyć zależność między pochodzeniem społecznym i sukcesami w nauce.

Wprowadzenie całodziennych zajęć szkolnych ma spełnić następujące cele: realizacja indywidualnej pomocy dla wszystkich uczniów, reforma procesu nauczania i uczenia się poprzez połączenie lekcji z dodatkową ofertą zajęć rekreacyjnych, integracja szkoły w lokalnym środowisku społecznym, kulturowym i ekonomicznym oraz podniesienie kwalifikacji kadry pedagogicznej.

Tworzenie ukierunkowanych przyszłościowo programów kształcenia nauczycieli

Realizacja tego celu będzie wymagać następujących działań:

- wdrażanie standardów dotyczących efektywności i przygotowania pedagogicznego w kształceniu nauczycieli,
- rozszerzenie praktycznych aspektów w kształceniu nauczycieli,
- ściślejsze powiązanie teoretycznych i praktycznych faz kształcenia,
- udoskonalenie praktyki nauczycielskiej pod kątem kompetencji diagnostycznych i metodycznych przyszłych nauczycieli,
- nadanie większej rangi procedurom wprowadzania do zawodu początkujących nauczycieli,
- uznanie kwalifikacji absolwentów uczelni, którzy nie posiadają formalnego przygotowania pedagogicznego (*Seiteneinsteiger*),
- poprawa wizerunku zawodu nauczycielskiego.

Reforma kształcenia zawodowego

Pakt na rzecz kształcenia zawodowego

W związku z ciągłymi problemami z zapewnianiem miejsc na kształcenie w zakładach pracy, rząd federalny i najważniejsze organizacje związkowe zawarły latem 2004 r. „Ogólnokrajowy pakt na rzecz kształcenia i doskonalenia zawodowego nowej wykwalifikowanej siły roboczej w Niemczech” (*Nationaler Pakt für Ausbildung und Fachkräftenachwuchs in Deutschland*).

Podstawowe ustalenia tego paktu są następujące:

- Przemysł i rząd federalny zobowiązują się do znacznego rozszerzenia możliwości kształcenia w ciągu najbliższych trzech lat.
- Przemysł zobowiązuje się zapewnić łącznie 90 000 nowych miejsc na kształcenie wewnątrzzakładowe (*Ausbildungsplätze*) w ciągu najbliższych trzech lat.
- Przemysł zgadza się zorganizować w ciągu najbliższych trzech lat – jako pierwszy krok w kierunku kształcenia zawodowego – 75 000 praktyk pozwalających uzyskać wstępne kwalifikacje zawodowe.

- Rząd federalny zgadza się rozszerzyć możliwości kształcenia w administracji federalnej o 20%.

Do końca 2004 r. pakt przyniósł już pierwsze korzystne efekty: w handlu i przemyśle utworzono ponad 58 000 nowych miejsc do wewnątrzzakładowego kształcenia zawodowego, co oznacza, że w porównaniu z rokiem poprzednim zostało zawartych dodatkowo 20 000 kontraktów na kształcenie.

Zasadnicze zmiany w ustawie o kształceniu zawodowym

Latem 2004 r. rząd federalny zainicjował zasadnicze zmiany służące modernizacji i uelastycznieniu Ustawy o kształceniu zawodowym. Reforma ma na celu stworzenie możliwości kształcenia zawodowego jeszcze większej liczbie młodych ludzi, zapewnienie konkurencyjności w skali międzynarodowej, promowanie odpowiedzialności na szczeblu regionalnym, zwiększenie drożności między systemami kształcenia oraz wzmocnienie współpracy między zakładami aktywnie uczestniczącymi w kształceniu (*Ausbildungsbetriebe*) i szkołami zawodowymi. Ponadto planuje się redukcję obciążenia administracyjnego dzięki zmniejszeniu liczby członków w komitetach ds. kształcenia zawodowego.

Wsparcie dla grup defaworyzowanych

W ramach wszechstronnej modernizacji i rozwoju systemu pomocy dla grup defaworyzowanych w dziedzinie kształcenia zawodowego, Federalne Ministerstwo Edukacji i Badań uruchomiło program „Promowanie kompetencji – kwalifikacje zawodowe dla grup mających problemy w nauce i upośledzonych społecznie” (*Kompetenzen fördern – Berufliche Qualifizierung für Zielgruppen mit besonderem Förderbedarf – BQF-Programm*). Program jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Socjalnego i będzie realizowany do końca 2006 r. Stworzy nowe ścieżki kwalifikacji dla młodych ludzi, którzy nie ukończyli kształcenia zawodowego. Modelowe rozwiązania finansowane w ramach tego programu koncentrują się na optymalizacji struktur pomocniczych, usprawnianiu funkcjonowania zaplecza edukacyjnego, jak również poprawie perspektyw kształcenia zawodowego dla imigrantów.

Strukturalna reforma szkolnictwa wyższego i podnoszenie atrakcyjności Niemiec jako miejsca studiowania

- Wprowadzenie dwustopniowych studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich oraz systemów punktowych w celu ułatwienia transferu punktów za studia
- Wprowadzenie procedur akredytacji umożliwiających stworzenie systemu zapewniania jakości opartego na różnorodności i konkurencji, stworzenie odpowiednich możliwości dla rozwoju nowych studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich, zapewnienie przejrzystości, ułatwianie uznawania kwalifikacji w skali międzynarodowej
- Zwiększenie autonomii i niezależności w celu stworzenia warunków do kreatywnych działań
- Wprowadzenie systemu wynagradzania wyraźniej ukierunkowanego na wyniki pracy, stworzenie nauczycielom akademickim i naukowcom możliwości wcześniejszego uzyskiwania profesury, zwiększenie elastyczności w wykorzystywaniu kadry.

W celu przeprowadzenia tych reform, znowelizowano w grudniu 2004 r. Ramową ustawę o szkolnictwie wyższym., a Ustawa o wynagradzaniu nauczycieli akademickich weszła w życie w lutym 2002 r. Akredytacją programów studiów będzie zajmować się niezależna Rada Akredytacyjna, utworzona przez Landy jako centralna instytucja akredytacyjna Niemiec, która stanie się fundacją działającą na podstawie prawa publicznego w 2005 r. Zadania Rady zostały określone w statucie i uchwale z października 2004 r. w sprawie dalszego rozwoju akredytacji programów studiów (*Eckpunkte für Weiterentwicklung der Akkreditierung in Deutschland*).

Równość szans

- Funkcjonujący zgodnie z zasadą sprawiedliwości społecznej, przejrzysty system pomocy materialnej dla uczniów i studentów (znowelizowana Federalna ustawa o pomocy finansowej weszła w życie w kwietniu 2001 r.)
- Równość szans dla kobiet i mężczyzn

Zasadnicze kwestie poruszane w ramach konsultacji/debat publicznych dotyczących planowanych reform lub całego sektora edukacji

Udział w międzynarodowych i krajowych badaniach osiągnięć uczniów

Empiryczną podstawę do podejmowania decyzji w sprawie polityki edukacyjnej ma stanowić porównawcza analiza wyników uzyskiwanych w poszczególnych Landach w zakresie umiejętności czytania oraz umiejętności wykorzystania wiedzy z matematyki i nauk przyrodniczych, jak również ponadprzedmiotowych kompetencji uczniów w wieku 15 lat. Niemcy uczestniczą również w programie Międzynarodowej Oceny Uczniów (*Programme of International Student Assessment – PISA*) OECD. Po opublikowaniu wyników w grudniu 2001 r., Stała Konferencja Ministrów Edukacji określiła siedem obszarów, w których Landy podejmą działania; są to m.in.: podniesienie jakości kształcenia na poziomie przedszkolnym, podstawowym i średnim, opracowanie standardów wymagań dla szkół podstawowych i średnich oraz zwiększenie nacisku na pedagogiczne przygotowanie nauczycieli.

Wyniki badań porównawczych wskazują wyraźnie, że należy przeprowadzić reformy, aby podnieść jakość niemieckiego systemu edukacji. Niezbędne są m.in. następujące działania: ustalenie strategicznych celów edukacyjnych, ukierunkowana na wyniki kontrola zasadniczych obszarów systemu edukacji, odpowiednie ukierunkowanie wszystkich dostępnych środków oraz ocena działań prowadzonych w ramach reformy, w oparciu o uprzednio określone kryteria. Ponadto niezbędne są empiryczne badania nad czynnikami warunkującymi sukcesy i niepowodzenia w procesie dydaktycznym. Różne dokumenty, w których przedstawiono wyniki międzynarodowych badań dotyczących osiągnięć uczniów (np. PISA-2000, PISA-2003, PIRLS), można znaleźć w Internecie pod adresem: <http://www.kmk.org/schul/home.htm?leistung>.

Zapewnianie jakości w oparciu o standardy wymagań

Rząd federalny i Landy uważają, że zasadniczym elementem mającym zagwarantować odpowiednią jakość niemieckiego systemu edukacji jest opracowywanie, wdrażanie i ocena standardów wymagań (*Bildungsstandards*) obowiązujących wszystkie Landy. Opracowano już oparte na badaniach naukowych podstawowe założenia i wymogi związane z wprowadzaniem standardów wymagań (koncepcję standardów ustanowionych przez Stałą Konferencję przedstawiono pod adresem: <http://www.kmk.org/schul/Bildungsstandards/Argumentationspapier308kmk.pdf>).

W latach 2003 i 2004 Ministrowie Edukacji uzgodnili standardy wymagań na trzech kluczowych etapach: na zakończenie kształcenia na poziomie podstawowym, po klasie IV, dla języka niemieckiego i matematyki oraz na zakończenie kształcenia na poziomie średnim I stopnia, stanowiące podstawę wydania świadectwa ukończenia *Hauptschule*, dla języka niemieckiego, matematyki i pierwszego języka obcego (angielskiego, francuskiego). Standardy wymagań dla tych samych przedmiotów (język niemiecki, matematyka, pierwszy język obcy) oraz przedmiotów przyrodniczych (biologia, chemia, fizyka), których spełnienie jest warunkiem otrzymania świadectwa ukończenia szkoły po ukończeniu X klasy w *Realschulen*, zostały już przyjęte przez Landy i mają zostać wprowadzone, odpowiednio, w roku szkolnym 2004/05 i 2005/06. Przygotowane zostaną zestawy pytań i ćwiczeń, które będą stale dopracowywane i wykorzystywane przez Landy oraz podległe im szkoły do oceny wewnętrznej i zewnętrznej. Regularne kontrole w celu sprawdzenia, czy standardy wymagań są przestrzegane, będzie przeprowadzać Instytut Rozwoju Jakości w Edukacji (*Institut für Qualitätsentwicklung – IQB*), który został utworzony przez Landy na berlińskim Uniwersytecie Humboldta w 2004 r.

Standardy kształcenia nauczycieli

Jeśli chodzi o podnoszenie kompetencji diagnostycznych i metodycznych przyszłych nauczycieli, pożyteczne będzie opracowanie odpowiednich standardów kształcenia nauczycieli. Stała Konferencja Ministrów Edukacji zleciła grupie roboczej, z udziałem ekspertów zewnętrznych, opracowanie standardów dotyczących teorii kształcenia nauczycieli (*Bildungswissenschaften*), która obejmuje pedagogikę i dydaktykę przedmiotową. W grudniu 2004 r. Ministrowie Edukacji zatwierdzili standardy, które będą wdrażane przez Landy w kształceniu nauczycieli, kształceniu obejmującym studia w uczelniach i staż (*Vorbereitungsdienst*), który formalnie stanowi drugą fazę kształcenia, polegającą na nabywaniu kwalifikacji w miejscu pracy.

Zapewnianie i ocena jakości dydaktyki i badań w szkolnictwie wyższym

Obowiązkowa ocena jakości nauczania jest przewidziana dopiero po znowelizowaniu Ramowej ustawy o szkolnictwie wyższym z 1998 r. Wyniki oceny mogą mieć bezpośredni wpływ na finansowanie szkolnictwa wyższego. Podstawę rozdziału środków stanowią w coraz większym stopniu

ilościowe wskaźniki efektywności. W związku z uruchamianiem nowych studiów licencjackich/inżynierskich i magisterskich wprowadzono procedurę akredytacji, która ma gwarantować przestrzeganie minimalnych standardów w zakresie treści kształcenia akademickiego oraz adekwatność programów studiów z punktu widzenia pracy zawodowej. W 2005 r. Stała Konferencja Ministrów Edukacji będzie dyskutować o ogólnej koncepcji zapewniania jakości w dydaktyce i badaniach naukowych w szkolnictwie wyższym.

Regularne raporty w sprawie rozwoju systemu edukacji

W celu zapewnienia odpowiedniej jakości i trwałego rozwoju niemieckiego systemu edukacji, rząd federalny i Landy stworzyły w 1999 r. *Forum Bildung*. Zalecenia opublikowane przez *Forum Bildung* w 2001 r. dotyczą zarówno rządu federalnego, jak i Landów, ale są także skierowane do osób, które pracują w placówkach edukacyjnych i bezpośrednio uczestniczą w procesie kształcenia.

Rząd federalny i Landy zgadzają się co do konieczności przygotowywania całościowych ogólnokrajowych raportów o stanie edukacji, które mają stanowić podstawę do opracowywania programów służących podnoszeniu i zapewnianiu jakości systemu edukacji. Jesienią 2003 r. opublikowano pierwszy raport o stanie edukacji (*Bildungsbericht für Deutschland: Erste Befunde*), w którym sformułowano wnioski dotyczące dalszego rozwoju niemieckiego systemu edukacji (streszczenie pod adresem: http://www.kmk.org/aktuell/bb_zusammenfassung.pdf). Drugi raport o stanie edukacji ma powstać w 2006 roku.

Opracowanie: Niemieckie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: luty 2006